

נדרים צ

משה שווערד

1. תוספות מסכת נדרים דף פט עמוד ב ד"ה ההוא גברא
הוא גברא דאמר תיאסר הנאת עלמא - כלומר כל הנאות שבעולם אי נסיבנא איתתא עד שאלמוד כל הש"ס
2. רא"ש (פירוש לש"ס) מסכת נדרים דף פט עמוד ב
תיתסר הנאה דעלמא עלי. אסר עצמו בכל הנאות שבעולם אם ישא אשה קודם שילמוד הלכות
3. שיטה מקובצת על נדרים דף פט/ב
אי נסיבנא איתתא כי לא תני הילכתא. נדר על עצמו איסור הנאה מכל העולם אם לוקח אשה קודם שילמוד הלכה שהיא משנה הסדורה ואפשר שנתן קצבה לנדרו אלא שלא נתפרש בתלמודא. הרי"ף ז"ל:
4. הר"ן מסכת נדרים דף פט עמוד ב
הוא גברא דאמר תתסר הנאתה דעלמא עלי - שאסר על עצמו הנאת הבריות אי נסיבנא איתתא כי לא תנינא שהיה רוצה ללמוד תורה קודם שישא אשה כדי שלא יתבטל מחמתה כדאמרינן בפרק קמא דקידושין (דף כט): רחיים בצוארו ועוסק בתורה.
5. פירוש הרא"ש מסכת נדרים דף פט עמוד ב
תיתסר הנאה דעלמא עלי. אסר עצמו בכל הנאות שבעולם אם ישא אשה קודם שילמוד הלכות [1] ואע"ג דאי אפשר לו להיות בלא הנאת העולם לא הוי נדר שוא דאפשר שלא ישא אשה ולא יאסר:
6. חדושי הריטב"א מסכת נדרים דף פט עמוד ב
ואף על גב דאמרי' בגמרא ההוא גברא דאמר תתסר הנאתה דעלמא. [2] פירוש לאו כולהו הנאות דעלמא דא"כ הוה ליה נדר שאי אפשר לקיימו כנודר שלא יישן ג' ימים אלא שנדר ממקצת הנאות העולם או מכל הנאות העולם ממקצת בני העולם שהיה אפשר להתקיים ע"י אחרים
7. תוספות גיטין דף לה/א
...וא"ת בפ' בתרא נדרים (דף פט:): דאמר ההוא גברא דאמר תיתסר הנאות דעלמא עלי אי נסיבנא איתתא עד דלא תנינא הלכתא כו' ואתא רב אחא ושבשיה ואנסביה איתתא ושרקיה טינא כדי שלא יהנה מן העולם מה מועיל מאי דשרקיה דכי אנסביה מיד עבר כיון שאין יכול בסוף לקיים וי"ל דדוקא בשעה שנודר אם אי אפשר לו לקיים עובר לאלתר אבל התם בשעה שנדר היה יכול לקיים דאפשר לו שלא ישא אע"ג דכי אנסביה אין יכול לקיים אינו עובר לאלתר עד שיהנה:
8. שלמי נדרים מסכת נדרים דף פט עמוד ב
בפי' הרא"ש ד"ה תתסר הנאה דעלמא עלי. אסר עצמו בכל הנאות שבעולם אם ישא אשה קודם שילמוד הלכות. ואף על גב דא"א לו להיות בלי הנאת העולם לא הוי נדר שוא, דאפשר שלא ישא אשה ולא יאסר עכ"ל. וכונתו דאם הי' מקרי נדר שוא הנדר אינו חל ולא הי' צריך התרה אבל כיון שתלה הדבר בתנאי ואפשר לו לקיים התנאי לא מקרי נדר שוא, אף שהנדר בעצמותו הוא דבר שא"א לו לקיים, וכ"כ התוס' בכתובות (דף ע"א א) ד"ה שלא תטעום כו' והביאו ראי' מכאן. אכן התוס' בשבועות (דף כט א) ד"ה באומר כו' כתבו בשם רבינו תם דלא חייל נדר בכה"ג אף אם תלה הנדר בתנאי... עם כ"ז לדעת ר"ת מיקרי נדר שוא ולא חל. וא"כ אמאי הוצרך רב אחא בר הונא להביא אותו האיש לפני ר"ת להתיר לו והא לא חל הנדר. /א/ ואולי יש לומר דסבר כרבן גמליאל לעיל (דף פא ב) דאפי' בנדר שאינו חל מ"מ צריך להפר שלא להקל בנדרים ע"ש בר"ן ד"ה ר"ג אומר יפר כו' וכן לעיל (דף כא ב) סבר רב אסי דארבעה נדרים צריכין שאלה לחכם ובהן נדרי הבאי ג"כ. ע"ש בלישנא קמא דמתני בשם רב יהודה: כ/ אמנם הנכון יותר בעיני דר"ת מפרש הך סוגי' דידן כמ"ש הריטב"א הנדפס עם הלכות הרמב"ן דלאו כולהו הנאות דעלמא אסר עלי' אלא שנדר ממקצת הנאות העולם או אפי' מכל הנאות שבעולם, אבל רק ממקצת

בני העולם, שהיא אפשר להתקיים על ידי אחרים עיי"ש. ויהי' מיושב בזה מה דהוי קשיא לי' לפי מה שהביא הר"ן לעיל (דף פא ב) הירושלמי דהאמר קונם הנייתי על בני עירי אינו נשאל לזקן שיש שם. והב"י בסי' רכח מפרש לה שהוא אוסר עצמו מלהנות מבני עירו ולפיכך אינו נשאל מוקן שיש שם, דהוא נהנה בזה במה שמתיר לו הנדר, ודלא כפי' הריב"ש שם (ע' לעיל ד' עט: מה שכתבנו שם). **וא"כ אם נפרש דהאי גברא אסר עליו כל הנאות שבעולם ומכל אדם שבעולם, איך בא לפני ר"ח להתיר לו נדרו, הא בזה גופא נהנה מרב חסדא שמתיר לו נדרו. אלא ודאי דלאו ממש אסר עליו כל הנאות שבעולם ולא מכל אדם אלא ממקצת בני אדם, ורב חסדא לא הי' מאותן אנשים שאסר עצמו מלהנות מהם.**

9. פירוש הרא"ש מסכת נדרים דף פט עמוד ב

אתא רב אחא בר רב הונא ושבישיה. [1] לקחו בדברים והטעהו שישא אשה ואמר שלא יאסר בהנאת עולם דסבר רב אחא שאין חכם מתיר עד שיחול הנדר ולכך הוצרך להטעותו שישא אשה ואז יתירו לו:

10. דבר יעקב מסכת נדרים דף צ עמוד א

[א] ושרקיה טינא - [2] הר"ן מפרש כדי להראותו שהוא צריך לבריות לאלתר לכבוס בגדיו, פי' ועי"ז יהיה לו פתח חרטה שאילו ידע לא היה נודר. [3] הרא"ש והמאירי מבארים שהפשיט בגדיו כדי שלא יהיה לו הנאה מהעולם. [4] המפרש והתוס' [בפי' שני] מבארים שרקיה בטינא כדי שרב חסדא לא יכיר אותו, דאם היה מכירו אפשר שלא היה מתיר לו.

11. פירוש הרא"ש מסכת נדרים דף צ עמוד א

מאן חכים למעבד כי הא מילתא. שהטעהו לישא אשה כדי שיאסר ויתירו לו דקסבר דרבנן ורבי נתן פליגי נמי בשאלה [1] וסבר רב אחא כרבי נתן:

12. הר"ן מסכת נדרים דף צ עמוד א

ונהי דבמאי דפליגי ר' נתן ורבנן קיימא לן כרבנן דיחיד ורבים הלכה כרבים וכדבעינן למכתב קמן [2] איהו לאפוקי נפשיה מפלוגתא הוא דעבד הכי

13. דבר יעקב מסכת נדרים דף פט עמוד ב

[ז] אתא רב אחא בר רב הונא ושבישיה ואינסיב איתתא - האחרונים מקשים היאך היה מותר לרב חסדא להתיר לו הנדר, הרי עצם התרת הנדר הוי הנאה בשבילו כמש"כ הירושלמי [שהביא הר"ן לעיל פא: ע"ש אות ו]. השלמי נדרים כתב שמזה ראייה לריטב"א שלא אסר על עצמו כל העולם, ורב אחא היה מאותו חלק שלא נאסר. מיהו הרא"ש פירש שאסר על עצמו כל העולם. הש"ך [סימן רכח - יא] כתב שדוקא אסר על עצמו הנאת בני העיר, אסור לחכם מבני העיר להתיר לו, כיון שיכול ללכת לחכם מעיר אחרת, אבל אסר על עצמו הנאה מכל ישראל, הוי בדיעבד ומותר לו להשאל על נדרו, [דכל האיסור דוקא לכתחילה]. וכתב רע"א בגליון השו"ע דראיה גמורה לש"ך ממעשה דידן שרב אחא התיר לההוא גברא את נדרו. ולפי הריטב"א אין ראייה מכאן [דרכ"ד ושלמ"נ].

14. פירוש הרא"ש מסכת נדרים דף צ עמוד א

דכתיב וחפרה הלבנה ובושה החמה. סימן בעלמא הוא ודריש וחפרה כמו וחפרה מתי יפר אחר שחל הבנין כדאמרינן הנודר כאילו בנה במה ויס"ג טעמא דרבי נתן משום דכתיב והפר את נדרה אשר עליה דמשמע איסור שיחול עליה:

15. רא"ש (פירוש לש"ס) מסכת נדרים דף צ עמוד ב

וה"ה דמצי למידחי דרבי נתן היא כדמשני בסמוך:

16. דבר יעקב מסכת נדרים דף צ עמוד א

[ג] קונם שאיני נהנה לפלוני ולמי שאשאל עליו - הרש"ש מקשה איך יתכן שיחולו שניהם כאחת, הרי האיסור לחכם חל כשהותר הנדר הראשון. ולכאורה היה אפשר לומר שהאיסור לחכם חל כאשר הנודר בא לפני החכם

והחכם נזקק להתיר [עוד לפני שמתיר בפועל], אלא דלשון הר"ן והרא"ש שנאסר לחכם אחר שיתירנו. ולא הבנתי למה פשיטא ליה לרש"ש שיחולו שניהם כאחת, הרי אפשר לומר שיחולו זה אחר זה.

17. חדושי הרשב"א מסכת נדרים דף פט עמוד ב

רבי נתן אומר לא יפר וחכ"א יפר, וק"ל כרבנן ואף על גב דאמרינן בההוא גברא דאנסבי' [רב אחא בר] רב הונא איתתא ואמר רבא מאן חכים למיעבד הכי אלא רב אחא בר רב הונא דגברא רבא הוא דקא סבר כי היכי דפליגי רבנן ור' נתן בהפרה ה"נ פליגי בשאלה דשמעת מינה לכאורה דהלכתא כר' נתן, ההיא לא מכרעא (משום) דרבא שבוחי שבחי' משום דעביד הכין לאפוקי נפשיה מפלוגתא ולאן למימר דהלכתא כר' נתן, הרמב"ן ז"ל, ולענין שאלה פסקו רבוותא ז"ל כרב פפא דאמר מחלוקת בהפרה אבל בשאלה ד"ה אין חכם מתיר אא"כ חל הנדר.

18. הר"ן מסכת נדרים דף צ עמוד א

ולענין הלכה - קי"ל כרבנן דפליגי עליה דרבי נתן ואמרי דבעל מפר אע"פ שלא חל הנדר חדא דיחיד ורבים הלכה כרבים ... ואע"ג דאמר רבא מאן חכים למעבד כי הא אי לאו רב אחא אלמא קלסיה משום דעבד כרבי נתן וכיון דקלסיה שמע מינה הילכתא כותיה לאו רביה היא דמשום דאפיק נפשיה מפלוגתא הוא דקלסיה וכדכתיבנא לעיל וליכא למדחי כל הני ראיות משום הא דקלסיה רבא דאיכא למדחייה וכדכתיבנא הילכך נקטינן דבעל מפר אע"פ שלא חל הנדר וכן דעת הרמב"ן ז"ל... ולענין שאלה קיימא לן כרב פפי דאמר מחלוקת בהפרה אבל בשאלה דברי הכל אין חכם מתיר אא"כ חל הנדר והכי פסקי רבוותא זכרונם לברכה כוותיה לחומרא ואיכא מ"ד דאפי' הכי האומר קונם עלי דבר פלוני לאחר שלשים יום חל הנדר מיקרי וחכם מתיר דלא פליגי ר' נתן ורבנן אלא בתולה נדרו באם שאפשר שלא יחול הנדר לעולם אבל תולה נדרו בימים כיון שסוף איסורו לחול אע"פ שלא חל עדיין חכם מתיר ואיכא מ"ד דאפילו בכה"ג כיון שמכל מקום עדיין אינו נאסר אין חכם מתיר וסברא קמא תריצא לי טפי.

19. ספר שערים מצויינים בהלכה

דברי הכל אין חכם מתיר אא"כ חל הנדר כו'.
בש"ך (יור"ד סי' רכח ס"ק לא) הביא
תשו' הר"ן, כמי שנדר בכוקר בערב שבת שלא
יהא בשבת בהעיר, ובעוד יום סמוך לשקעה"ח
נתחרט, דיכול החכם להתיר קודם השבת,
דשבועתו מחייבו לצאת מן העיר קודם השבת,
ולפיכך ערב שבת קודם חשיכה חל הנדר כו',
ע"כ דברי הש"ך, והש"ך קיצר בדברי הר"ן.
ואעתיק מה שכתב עוד בר"ן (סי' נא) דנפ"מ
בענין הגמרא דהכא, דהא דאין חכם מתיר
אא"כ חל הנדר תלוי בפלוגתא דר' נתן ורבנן,
בתולה נדרו כמעשה שאם יעשה כו', אבל אם
תולה נדרו בימים, יש לומר דחל משום דאינו
אלא מחוסר זמן, וזמן ממילא בא, ועוד ראייה

20. דבר יעקב מסכת נדרים דף צ עמוד א

ד] ר"ן ד"ה דכתיב לא יחל דברו - לא יעקור חלות דברו וכו' - הרש"ש מבאר דמלת יחל משמשת לשתיים, לשון חילול ולשון חלות, כלומר לא יחל חלות דברו. הרא"ש מבאר שנאמר לא יחל דברו, וסמך ליה ככל היוצא מפיו יעשה, אחר שחל הנדר ובא לידי עשייה אז אמרינן הוא אינו מוחל אבל אחרים מוחלין לו.

21. ספר שערים מצויינים בהלכה

שם ע"ב משנה בראשונה כו' חזרו לומר
שלא תהא אשה נותנת
עיניה באחר כו'. ע"י במפרשים. כתב בתשו'
חות יאיר (סי' עב) באשה שנחלה וסברה
שהולכת למות, והתודתה קודם מותה שנטמאה
לבעלה ע"י איש פלוני, ואח"כ חוזרת לבוריה,
אסורה היא לבעלה, וה"ה אם הבעל התודה
ולא הביא שום ראיה לדבריו. ובשו"ת חתם
סופר (יו"ד סי' ד) כתב דנראה לו הטעם,
משום דמעיקר הדין, האשה היתה נאמנת לומר
טמאה אני לך, אלא משום דחוששין שעיניה
נתנה באחר חזרו לומר דאינה נאמנת, והכא
שהיא התודתה בחוליה וסברה שהגיע זמן
מיתתה, לא שייך לומר בה שעיניה נתנה באחר

לכן אסורה לבעלה, אלא מה שכתב וה"ה אם
הבעל התודה, מנא ליה זה הא אין אשה
נאסרת לבעלה בעד אחד דאין דבר שבעורה
פחות משנים כו', ומזה ממשיך החת"ס בשוחט
אשר חלה ונטה למות והתודה על כמה חטאים
שנכשל בנכרית, וכמה פעמים הכשיר הבהמה
אע"פ שמצא הסכין פגום לאחר שחיטה כו',
פסק שם דהכלים אסורים וצריך להכשירם.

22. דבר יעקב מסכת נדרים דף צ עמוד ב

ב] השמים ביני וביניך יעשו דרך בקשה - יש כאן כמה פירושים
א. הר"ן מפרש ע"פ הירושלמי יעשה סעודה ויפייס.

ב. המפרש מבאר יבקשו ממנו שיפטרנה בגט, ואין מכריחים אותו לגרשה.

ג. הרא"ש והתוס' [בפי' ראשון] והרע"ב והמאירי מבארים מבקשים ממנה שלא תטעון עליו כן מאחר ואינה
נאמנת. התפא"י [אות סב] מבאר יכפוה בדברים עד שתתרצה ותתפייס לישב אצלו.

גם הרמב"ם [אישות טו - טז] מבאר יעשו הדיינים פשרה ואומרים לה ראוי לך שתנהגי עם בעלך עד שתשהי
עשר שנים ולא תלדי ואז תתבעי.

ד. הריטב"א מפרש ב"ד יעשו דרך בקשה ופיוס, בין לפייסה שלא תאמר כן, בין לפייסו אם רואים שנתרבה
קטטה ביניהם.

ה. התוס' בשם ר"ח והמאירי בשם גאוני הראשונים מפרשים שיבקשו רחמים מאת המקום שתתעבר ויהיה לה
בנים ממנו.

• עיין במראה מקומות לדף יבמות קיב

23. דבר יעקב מסכת נדרים דף צ עמוד ב

ג] ונטולה אני מן היהודים יפר חלקו ותהא משמשותו ותהא נטולה מן היהודים - בפשטות מיירי שאסרה תשמיש
כל העולם עליה, כמו שמפרשים הר"ן והרא"ש והתוס' והריטב"א, וכן כתב הרשב"א [לעיל טו ב] שמירי
באוסרת תשמיש כל העולם עלי. וכ"כ הרמב"ם [נדרים יב - ג] והשו"ע [סימן רלד - סח] באופן שאוסרת על
עצמה תשמיש כל העולם.

הטור [סו"ס רלד] כתב אם אמרה קונם תשמישי על כל העולם יפר חלקו. הב"י מקשה דהיה לו לומר איפכא
שמירי אמרה תשמיש כל העולם אסור עלי, דבכה"ג שאוסרת תשמישה על אחרים אין הבעל צריך להפר חלקו
כלל דאינה יכולה לאסור עליו כיון שמשועבדת לו [כדאיתא לעיל טו: ופא ב], ומתנ' דנטולה אני מהיהודים מיירי
באוסרת הנאתם עליה [שאיין מאכילין לה דבר האסור לה].

הקרן אורה מביא הרמב"ם בפיה"מ שמבאר כמו הטור. הבית הלוי [ח"א סימן מד ד"ה ובדברינו] מביא שרש"י ביבמות [ק"ב. ד"ה נטולה] כתב כמו הטור, וצ"ע על הב"י שלא הביאו.

הב"ח והדרישה [סימן רלד - קג] והש"ך [סימן רלד - פג] מתרצים קושית הב"י, דדוקא אם אוסרת הנאתה על הבעל בלבד אינו צריך להפך אבל הכא שאוסרת עצמה על כל העולם, והבעל כלול בכל העולם, מגו דחל על כל העולם חל גם על הבעל. [עיי' להלן אות ד].

בח"י ר' שמואל [סוף סימן יט] מקשה מה הסברא בזה, דעל החסרון של משעבדא ליה לא שייך לחול בכולל, דמ"מ משעבדא ליה ואוסרת דבר שאינו שלה. וכן מקשה הקה"י [סימן יד - ד].

ומתרץ הקה"י דיש מחלוקת בראשונים מה החסרון בזה שאוסרת דבר שמשעבדא ליה. הרשב"א [לעיל טו ב] מפרש דהוי כאוסרת דבר שאינו שלה. ולפ"ז אין סברא שיחול בכולל. אבל השטמ"ק בשם שיטה כתב דהחסרון הוא משום שהוי קונם לבטל את המצוה, דדמי למי שנשבע לא לפרוע חוב שהוי שבועה לבטל מצוה, ולפ"ז אפשר להבין שבכולל הנדר חל, דמגו שחל על שאר אנשים שאצלם ליכא ביטול מצוה, חל ג"כ לגבי הבעל.

הט"ו [סימן רלד - נט] מקשה על התירוץ של הב"ח מהגמ' [לעיל פה ב] שמעמידה הא דקתני קונם שאינו עושה על פיך דמיירי באומרת יקדשו ידי לעושיהם, והגמ' מקשה והא משעבדן ידיה לבעלה, וא"כ מוכח דאף שאמרה לשון כולל שלא יהנה שום אדם בעולם ממעשה ידיה, אעפ"כ פרכינן שהיא משועבדת לבעלה. הש"ך בנקה"כ מתרץ ע"פ הב"י שמבאר דכיון שהגמ' קאי לבאר המשנה דקונם שאינו עושה לפיך, כוונת הגמ' באומרת יקדשו ידי לעושיהם על פיך, וא"כ הנדר לא היה על כל העולם.

האבנ"מ [סימן יב] מתרץ קושית הט"ו, ידיים שאני כיון שהם משועבדים לבעל ולאומה רבנן לשיעבודיה דבעל, הוי כידים דידיה שלא מצוי אסרה על אחרים, כשם שלא מצוי אסרה על הבעל.

המגיה לאבנ"מ מקשה [על מה שחידש האבנ"מ שהידיים משועבדים לבעל ולכן אין האשה יכולה לאסור אותן] מהא דתנן [לעיל פט ב] קונם שאינו עושה על פי אבא אינו יכול להפך, אלמא האשה יכולה לאסור הידיים על אחרים.

הקה"י [סימן יד] מתרץ דכוונת האבנ"מ שהידיים הוי של בעל [ואינם שלה] לגבי אותן מלאכות שהאשה חייבת לבעלה כגון טווה וטוחנת ואופה וכד', אבל לגבי שאר מלאכות שאינה משועבדת לבעלה, פשיטא שהידיים הם שלה וממילא יכולה לאסור אותם על אחרים.

24. דבר יעקב מסכת נדרים דף צ עמוד ב

ד] ונטולה אני מן היהודים יפר חלקו ותהא משמשותו ותהא נטולה מן היהודים - א. פ"ה תהיה אסורה על היהודים באיסור נדר.

התוס' [ד"ה יפר] מקשים כיון שבל"ה אסורה לכל העולם משום איסור אשת איש, למה נאסרת משום איסור נדר, הרי אין איסור חל על איסור. ותירצו שהוי איסור כולל, ומגו שהאיסור חל על הבעל חל ג"כ על כל העולם. ומקשים התוס' למ"ד [לעיל פב ב] שמתנ' דכולה פירקין ר' יוסי היא, קשה דר' יוסי [ביבמות לב א] לית ליה איסור כולל.

התוס' יום טוב מתרץ דמודה ר' יוסי באיסור מוסיף שחל, והכא במתנ' דנטולה אני מיירי שאוסרת הנאתה על העולם, והוי איסור מוסיף שהאשה נאסרה גם על הבעל, ומגו דנאסרת על הבעל חל גם שנאסרת מדין קונם לכל העולם.

וכתבו רע"א והמגיה לתשובת האבנ"מ [סימן יב הערה א] שדברי התויו"ט הם נכונים אם נפרש [כמו הטור הנ"ל אות ג] שהמשנה מיירי שהיא אסרה את עצמה על העולם, שאז כיון שהיא החפצא הנאסר שייך לומר שהוי איסור מוסיף, שבאותו חפצא נוסף איסור חדש שאסורה לבעל, ומגו שנתוסף איסור לגבי בעל חל איסור על כל העולם, אבל תוס' ס"ל [כרוב הראשונים] שמיירי שאסרה על עצמה ליהנות מהעולם, וא"כ כל העולם הם החפצא הנאסר, והם גופים מחולקים ולכן לא שייך לומר שהם איסור מוסיף, אלא איסור כולל.

שיטת רש"י [שב' כ ב] והר"ן והרא"ש [לעיל יח א] והטור [סימן רטו] שאיסור נדרים חלים על איסור אחר, דאיסור נדרים הוי איסור בחפצא ושאר איסורים הוי איסור בגברא ומש"ה יכולים לחול זה על זה. וכתבו האבנ"מ [סוף תשובה יב] ושעה"מ [איסו"ב יז - ח] דלפ"ז לא קשה קושית התוס'. והתוס' לשיטתם שס"ל [בשב' כ: ד"ה דכ"י] שגם איסור נדר אינו חל על איסור אחר.

הבית הלוי [ח"א סימן מד ד"ה אמנם] מאריך להוכיח דהא דאין איסור חל על איסור הוי דוקא לענין להתחייב מלקות ושאר עונשין, אבל עצם האיסור חל על איסור. וכ"כ הפמ"ג [פתיחה להל' פסח ח"ב פ"א סוף אות טז, הובא בתשובת האבנ"מ שם] דהא דאין איסור חל על איסור הוי דוקא לענין עונשין, אבל עצם האיסור חל על איסור. והביא ראייה מהגמ' [ביבמות לב א] שאומרת נ"מ לענין לקוברו בין רשעים גמורים, [עיי' קובה"ע [סימן ל - ח] שדחה הראיה משם].

ומקשה הבית הלוי מה קושית התוס' מהא דתנן תהא נטולה מן היהודים, הרי לא קתני שיהיה מלקות אלא שתהיה אסורה, ואיסור שפיר איכא. ומתרץ הבית הלוי [וכ"כ הקה"י סימן יד] דע"כ שיטת תוס' שאין איסור חל על איסור אינו רק לגבי עונשין אלא גם עצם האיסור אינו חל כלל.

לה-ד) דאע"ג דשויתה אנפשה חתיכה דאיסורא, משום חששא דלא תתן עיניה באחר ספינן לה איסורא, משום דלא האמינוה חכמים וחשבינן לה בודאי משקרת. ומצינו גם להיפך דמכח סברא גדולה היא נאמנת, אע"פ דמצד דין תורה לא היתה נאמנת, דאיתא במס' יבמות (פח.) שנאמנת האשה לומר מת בעלי, או ע"י עדות של עד אחד, משום מתוך חומר שהחמרת עליה בסופה הקלת עליה בתחלתה, וכתבו שם התוס' דתקנת חכמים להאמינה ואין זה עקירת דבר מן התורה משום שיש טעם וסמך לא חשיב עוקר דבר מן התורה ועיי"ש מה שכתבנו (ד"ה מתוך חומר). וכזה כתבו התוס' במס' נזיר (מג: ד"ה והאי) בזה"ל, ואף כי אין ביד חכמים לעקור דבר מן התורה בקום ועשה, מ"מ במקום שיש טעם לדבר לכרע יש כח לעקור כו'.

האומרת טמאה אני לך תביא ראיה לדבריה. הקשו התוס' אמאי לא מהימנא, הא שויתה נפשה חתיכה דאיסורא כו', ותירצו כיון דחוששין שמא עיניה נתנה באחר, יש כח לחכמים לעקור דבריה מכל וכל בסברא גדולה כזאת כו'. וכזה כתב בשו"ת הרא"ש (כלל

26. הר"ן מסכת נדרים דף צ עמוד ב

ואיכא למידק אמתני' - כיון דמדינא דאמרה טמאה אני לך מיתסרא אבעלה כמשנה ראשונה משום שלא תהא נותנת עיניה באחר היאך התירוה וכי איסור שבה להיכן הלך /א/ יש מי שתירץ דאע"ג דמדינא אסירא שרו לה רבנן ומבטלי מילתא דאורייתא משום מגדר מילתא בקום עשה דגדר גדול גדרו בה שלא תתן עיניה באחר להפקיע עצמה מיד בעלה והרשות בידם לעשות כן כדאמר' ביבמות (דף צ:). מגדר מילתא שאני והקשו על זה שאין ב"ד מתניין לעקור דבר מן התורה אלא בשב ואל תעשה אי נמי בקום עשה ולהוראת שעה בלבד כאליהו בהר הכרמל אבל לדורות לא ולדידי לא קשיא לי דכי היכי דאמר' בכמה דוכתי (גיטין לג וש"נ) דכל דמקדש אדעתא דרבנן מקדש ואפקעינהו רבנן לקדושי מיניה ה"ג הכא כל שאמרה לבעלה טמאה אני אפקעינהו רבנן לקדושי מעיקרא ונמצא שבשעה שנאנסה פנויה היתה ומש"ה שריא לבעלה ואוכלת נמי בתרומה כדאמר' בגמ' אלא שלפי זה מצטרף לומר דכי אמר' הכי דוקא באומרת טמאה אני לך שנאנסתי ולכשר נבעלתי אבל באומרת טמאה אני לך שנאנסתי מנתין או ממזור אינה מותרת לבעלה ואינו במשמע /ב/ ואחרים תרצו דמשנה ראשונה לא דינא קתני דמדינא ודאי אין האשה נאמנת לומר טמאה אני לך להפקיע עצמה מבעלה שהיא משועבדת לו אלא משום דהא מילתא דטמאה אני לך כסיפא לה תקינו במשנה ראשונה להאמינה דאי לאו דקושטא קאמרה לא הות מזולזה נפשה למימר הכי ומכי חזו רבנן בתראי דאיכא למיחש לשמא תהא נותנת עין באחר אוקמוה אדינא.

27. תוספות מסכת נדרים דף צ עמוד ב ד"ה חזרו לומר

חזרו לומר אינה נאמנת דחיישינן שמא נתנה עיניה באחר - וא"ת טמאה אני לך אמאי לא מהימנא הא שויתה נפשה חתיכה דאיסורא כדאמר בקידושין פרק האומר (דף סה.) קידשתי והוא אומר לא קידשתיך הוא מותר בקרובותיה והיא אסורה בקרוביו ותירץ הרב רבי אליעזר דלא מצינו זונה שהיא אסורה לינשא לכהן דודאי הוא מזהר עליה אבל היא אינה מזהרת עליו הילכך גם לדבריה אינה אסורה בו וקשה דקאמר פרק יש מותרות (דף פד:) כל היכא דאיהו מזהר איהי מזהרת וע"ק דאמר בגמרא דאוכלת בתרומה שלא להוציא לעז על בניה ואמאי והא לגבי תרומה שויתה נפשה חתיכה דאיסורא ונראה לי דכיון דיש לחוש שמא נתנה עיניה באחר יש כח ביד חכמים לעקור דבריה מכל וכל בסברא גדולה כזאת ומיהו נראה דאף למשנה אחרונה אם אומרת אשה טמאה אני לך ואמר הבעל שמאמינה דאסורה לו דאיהו שויא לנפשיה חתיכה דאיסורא ואפי' תחזור בה האשה ותאמר באונס היה ויש אומרים דמשמתינא ליה על שגרם שתיאסר אשתו עליו ועובר על חרם תקנת רבינו גרשם.

28. דבר יעקב מסכת נדרים דף צ עמוד ב

[ז] ר"ן ד"ה ואיכא למידק אמתנ' כיון דמדינא דאמרה טמאה אני לך מיתסרא אבעלה כמשנה ראשונה וכו' היאך התיירוה וכי איסור שבה להיכן הלך - וכן מקשים שאר הראשונים אצלנו והתוס' [יבמות כה א] למה אין היא נאסרת משום ששויא אנפשה חתיכה דאיסורא, [זה כוונת הר"ן בקושיתו כמש"כ הפר"י ח"ב סימן לח].

א. הר"ן בתירוץ ראשון מתרץ שרבנו ביטלו קידושיה ויש בכחם לעשות כן משום שכל המקדש אדעתא דרבנן מקדש. הר"ן מקשה דא"כ מיירי דוקא באומרת שנבעלה לכשר, אבל אם אמרה שנבעלה לפסול שויא אנפשה חתיכה דאיסורא. עיין להלן אות י.

ב. הר"ן בתירוץ שני מתרץ שמעיקר הדין אין האשה נאמנת לאסור עצמה על בעלה כיון שהיא משועבדת לו, ובתחילה תיקנו להאמינה כיון שרגלים לדבר שדוברת אמת, ואח"כ ביטלו התקנה וחזרו לדין שאינה נאמנת. וכן מתרץ הנ"י.

ג. התוס' [אצלנו וביבמות כה א] מתרצים לפי שראו חכמים שהנשים נתקלקלו ומשקרות כיון שנותנות עיניהם באחר לכך היה נראה להם להתיר, ויש כח ביד חכמים לעקור דבריה מכל וכל בסברה גדולה כזאת. ואין כוונת התוס' [כמו התי' הראשון של הר"ן] משום שכל המקדש אדעתא דרבנן מקדש ואפקעינהו רבנן לקידושיה מינה, אלא כוונתם [וכן כתב המאירי בשם התוס'] שהיכא שאיכא סברא גדולה יש כח לחכמים לעקור דבר מה"ת [כ"כ התפא"י בועז א והתויו"ט יבמות פ"י מ"א]. וכן מתרץ הרשב"א.

ד. התוס' אצלנו מביאים התירוץ של ר' אליעזר [ממין] דלא מצינו זונה שתהיה אסורה לכהן, דדוקא הוא מוזהר עליה והיא אינה מוזהרת עליו, ולכן לא שויא אנפשה חתיכה דאיסורא. ומקשים התוס' דאיתא בגמ' [יבמות פד ב] דכל היכא שהוא מוזהר גם היא מוזהרת. עיין להלן אות ח.

ה. השלמי נדרים מביא המהרי"ט שתירץ כיון שכל האיסור מחמת הודאת האשה, ואם נתנה אמתלא לדבריה יכולה לחזור בה מהודאתה [כדאיתא בכתי' כד א], לכן הואיל וראו חכמים שנשים אומרות כן כדי לקלקל עצמן כדי שבעלה יגרשנה, אנו סהדי שלא אמרה כן אלא כדי שיגרשנה בעלה, ודמי לאמתלא שמבטל ההודאה.

29. ספר עינים למשפט /ד/

ועי' מהרי"ט (ח"א סי' צא) שכל תרוצי הר"ן דחוקים עד מאד, והוא תירץ שכל שאין איסורה אלא מחמת הודאתה בלבד, במילתא כל דהו שרינן לה כי היכא שאם נתנה אמתלא לדבריה נאמנת וכמ"ש בגמ' (כתובות כד) חו הואיל וראו חכמים ודנו דעתן של נשים שאומרות כן כדי לקלקל עצמן על בעליהן היינו אמתלאה. דאנו סהדי שלא אמרה כן אלא כדי לאסור עצמה על בעלה ואין הוכחה מדבריה וכמאן דלתיניהו דמי ע"ש ועמש"ל. ועי' נמוק"י, ועי' ח"ס (בת' אב"ע סי' קטו) מ"ש ליישב ד' הר"ן. ובס' בית מאיר (אב"ע סי' קטו).

30. דבר יעקב מסכת נדרים דף צ עמוד ב

ב. עוד מקשים התוס' וכן מקשה הרשב"א בשם הר"מ בר שניאור [על התירוץ של הר"ר אליעזר] דמבואר בגמ' שהיא מותרת בתרומה, וקשה דלגבי תרומה נימא דשויא אנפשה חתיכה דאיסורא. המאירי מתרץ מאחר והותרה לו, אם אתה מפקיעה מהתרומה נמצאו דברי חכמים כחוכא ושלולא וכל דיני כהונה נגררים אחר היתירה לבעל. ונראה כוונתו שמה"ת מותרת לתרומה כיון שמותרת לבעל, דדיני היתר תרומה נגררים אחרי היתר לבעל, ומדרבנן לא רצו לאסור בתרומה משום שמיחזי כחוכא ושלולא. וכע"ז מתרץ הקרן אורה.

31. דף על הדף נדרים דף צ עמוד ב

במשנה: חזרו לומר שלא תהא אשה נותנת עיניו באחר כו' האומרת טמאה אני לך תביא ראי' לדבריה. והקשו הראשונים (עי' ר"ן ורשב"א) וכי מאכילין לו לאדם דבר האסור לו, דהא אומרת שנטמאה ואסורה לו. ותירצו דיש כח ביד חכמים לבטל דבר מן התורה. והקשו עוד דהא הוה קום ועשה.

וכתב החתם סופר (השמטות לחו"מ סי' ר"ג) דאין לומר דקושיית הר"ן היא מהך דאוכלת תרומה, דהא

קיי"ל דתרומה בזה"ז היא דרבנן, וא"כ הם אמרו והם אמרו. אלא צ"ל דקושיית הר"ן היא מעונה דהוא בקום ועשה. אלא שיש להקשות דהא לגבי דידיה שהיא אומרת טמאה אני לך הרי היא קרקע עולם והו"ל שוא"ת, ולגבי הבעל שהוא בקום ועשה, הרי אינו מאמין לה שנטמאה. ותירץ החתם סופר דצ"ל דהואיל והבעל אינו יכול להכחישה שלא נטמאת, וגם ה"ז בידה לזנות שהרבה מנאפים תמצא אם תרצה לזנות, א"כ צריכה להיות מהימנא לי' בכה"ג שהבעלים אינו מכחיש להעד, ובידו של הע"א לעשות דבר זה, וא"כ קושיית הר"ן הוא על הבעל שצריך להאמין להאשה שנטמאת, ולדידי' הרי זה בקום ועשה.

32. דבר יעקב מסכת נדרים דף צ עמוד ב

יא] אמר רבא ומודה רב ששת שאם נתארמלה שאינה אוכלת - כתב הרמב"ם [איסור"ב יח - ט] אשת כהן שאמרה לבעלה נאנסתי אף על פי שהיא מותרת לבעלה, הרי היא אסורה לכל כהן שבעולם אחר שימות בעלה, שהרי הודת שהיא זונה ואסרה עצמה ונעשית חתיכה דאיסורא. הראב"ד כתב אף על פי שאמר דבר חכמה, אין שמועתו מחוורת דנאמנת אם נתנה אמתלא לדבריה, שמה שאמרה נאנסתי היה כדי שיגרשנה בעלה. המ"מ כתב שהרמב"ם למד דין זה מהגמ' כאן שאע"פ שמוותרת לבעלה אם נתאלמנה אסורה לאכול בתרומה, וה"ה שאסורה להנשא לכהן דמאי שנא.

33. ספר עינים למשפט

וכמו"כ ע' בח"ס בחי' דהר"מ בה' איסור"ב שם ה"ט והראב"ד שם פליגי בפלוגתא דרבנותא דקמן. שהר"מ כתב, אשת כהן שאמרה לבעלה נאנסתי אע"פ שהיא מותרת לבעלה כמו שבארנו (בהלכה ח שם דשמא עיניה נתנה באחר) הרי היא אסורה לכל כהן שבעולם אחר שימות בעלה שהרי הודה שהיא זונה ואסרה עצמה ונעשית כחתיכה האסורה, והראב"ד השיג עליו שאם אמרה לאחר מיתת בעלה, לא אמרתי אלא כדי שיגרשני למה אינה נאמנת והרי לא הודה על עצמה הודאה לאסור ולא נתקבלו דבריה כו' משום קטטה כו' אמתלא גדולה היא זו ונאמנת ע"ש, והמ"מ כתב ע"ד הר"מ שמכאן דלכ"ע אסורה לאכול בתרומה, ה"ה ודאי שאסורה לינשא לכהן דמ"ש כו' ועמ"ש המ"ל.

ומ"ש הר"מ בפהמ"ש שלגבי כתובתה אמרינן דפלגינן דבורא עי' נו"ב (מ"ק אב"ע סי' עד) ודלא כס' דברי אמת שהוא משום הודאת בע"ד ע"ש.

וכ' הח"ס שהר"מ ס"ל כתרופ' הראשון של הר"ן שלמשנה אחרונה נאמנת וכטעם המשנה ראשונה כמ"ש הר"ן דאין דרכם של נשים לזלזל עצמן בכך, ואל"כ לא תמצא בת לא"א שתהא יושבת תחת בעלה, אלא שס"ל דיש כח ביד חכמים לעקור דבר מה"ת, אף בקום ועשה בלמיגדר מילתיה ויש טעם הגון בדבר וכמ"ש התוס' והרשב"א וש"ר הנ"ל, ואחר מיתת בעלה תחזור לאיסור לאכל תרומה ולהנשא לכהן ולא יועיל אמתלא שתולול בעצמה לומר טמאה אני, ודלא כמ"ש הר"ן בתרופ' ג' דאין כח ביד חכמים כן, אלא שאף למשנה ראשונה מדינא לאו כל כמינה לשוויא נפשה כחתיכה דאיסורה היכי שהיא משועבדת לבעלה (וכזה עי' בתוס' רי"ד קדושין יב דהא דאמרינן ששוויא נפשה חת"ד דוקא היכא דלא מפסדא בזה לאחריני משא"כ בנד"ד לא מהימנא), אם לא שקרוב לודאי שאמת בדבריה כיון שזילולה נפשה כולי האי, משא"כ למשנה אחרונה משפראו הדורות לא הוי חזקה שאמרה אמת והדרין לכללא דלאו כל כמינה שתאסר על בעלה שהיא משועבדת לו.

והראב"ד ס"ל שאמנם אין כח ביד חכמים לעקור דבר מה"ת בקו"ע אפי' למיגדר מילתא וס"ל כד' הר"מ בר שניאור

שהובא בתוס' וברשב"א דאנן סהדי ששקרי משקרת דעיניה נתנה באחר, ותרומה אסורה לאכל וכן להנשא לכהן משום שלא תהא נשכרת בחטאה שנתנה עיניה באחר, אבל אם אמרה אמתלא דשלא משום נתינת עיניה באחר עשתה כן אלא משום קטטה שבינה לבין בעלה אמתלא טובה היא כו' עי' שם (ופלא שהח"ס לא הזכיר א"ד הר"מ בה' נדרים והכ"מ וכמ"ש).

ובטוש"ע (סי' ו' שם) כתבו כד' הר"מ וע"ש חלקת מחוקק ובית שמואל, ומ"ש התוס' בשם הר"א ע"ש בס"י קעז בהגה ובס"י מח שם.

1. ספר שערים מצויינים בהלכה

יעשה דרך בקשה. כתב הר"ן בשם הירושלמי יעשה סעודה ויפייס כו'. כזה מצינו במס' כתובות (פא.) יעשה סעודה ויפייס, ופרש"י סעודה יפה לפתותה במשתה היין. ועי' שם מה שכתבנו בזה. והענין דע"י אכילה ושתייה מתקרבים הלבבות, ומה"ט סעודת חתן וכלה מצוה. וכזה איתא במס' ע"ז (לה.) ובשו"ע (יו"ד סי' קיב) דאסרו פת עכ"ם משום חתנות, ועו"ש (סי' קיג) בענין בישול עכ"ם מטעם זה, ובמס' סנהדרין (קג:) איתא, גדולה לגימה שהרחיקה שתי משפחות מישראל כו', ומרחקת את הקרובים ומקרבת את הרחוקים, ובמס' חולין (ד:) אמרינן אין הסחה אלא ע"י אכילה ושתייה, ועי' במס' עירובין (כא:) יצתה בת קול כו', ומה שכתבנו

2. משנה למלך הלכות טומאת אוכלין פרק טז

[י] כל ישראל מוזהרים להיות טהורים בכל רגל כו'. ... וא"כ אין לנו להוכיח מכאן שהקלו ברגל בטומאה יותר משאר ימות השנה אך מאותה משנה שהביא הרב דקתני וחכמים אומרים לא יגמור מוכיח מינה דע"כ טעמא הוא לפי שהותרה טומאת ע"ה ברגל ומש"ה אמרו חכמים דלא יגמור אחר הרגל שאם היה הטעם לפי שהכל מטהרים עצמן ברגל אין חילוק בין רגל לאחר הרגל וכן נראה שהיא כוונת הרב ממה שהאריך להביא דברי רש"י שבפירושו המשנה אלא שאני תמיה לפי זה שנמצאו דברי רבינו סותרים זה לזה שהרי בפי"א מהלכות משכב ומושב דין ט' כתב טומאת עמי הארץ ברגל כשהרהר היא חשובה כו' מפני שהכל מטהרין עצמן ועולין לרגל כו' ואח"כ כתב הפותח חביתו ברגל כו' הרי שאר החבית ושאר העיסה בחזקת טומאה שהרי נגעו בו עמי הארץ כו' הרי דס"ל שאף שהטעם הוא לפי שהכל מטהרין עצמן ברגל אפ"ה לאחר הרגל לא יגמור והנראה אצלי בדעת רבינו הוא שעיקר הטעם הוא לפי שחכמים לא רצו לגזור טומאה על ע"ה ברגל משום שהכל מתקבצין בירושלים ואם היינו גוזרים עליהם טומאה הוה אתו לאינצויי והיה כל אחד ואחד עושה במה לעצמו ומצאו טעם להיתר זה לפי שהכל מטהרין עצמן ברגל אבל לאחר הרגל שבטל עיקר הטעם חזר הדבר לעיקרו ולפי זה אין מקום כלל לקושיית הרב ...

3. מהרי"ץ חיות (נידה)

במורה הנבוכים (פמ"ג ח"ג), אבל ימים טובים המה כולם לשמחה ולקיבוץ שיש בהם הנאה שבני אדם צריכים עליהם, ויש מהם תועלת בענין האהבה שצריכה שתהיה בין בני אדם בקיבוצם..., אבל תועלת ימים טובים ידוע למה שגיגע לאדם תועלת מן הקיבוץ ההוא והתחדש התורה בהפעולות ההוא, והתאהב בני אדם וחברתם קצתם לקצתם, ע"ש. וכבר אמרו חז"ל 'גדולה לגימה שמקרבת את הרחוקים ומשרה שכינתו על נביאי הבעל', וודאי להיפוך- גדול הפירוד במה שאדם מונע עצמו מלאכול אצל ישראל חבירו, ובפרט רעה שאינו נאמן אצלו על המעשרות ועל הטהרות ולא לחנם אמר רבי עקיבא כשהיה עם הארץ 'מי יתן לי תלמיד חכם ואנשכנו כחמור'. והיה עיקר הסיבה לעליית רגל משום לחבר את לבות ישראל זה לזה, אבל עדיין לא תושג המטרה אם לא יהיו נאמנים זה לזה לטהרות, וראו חז"ל עצות מרחוק להשבית המונע שלא יבוא השטן לרקד ביניהם בימים הקודשים הללו לגרום שנאה ופירוד הלבבות ועשו כל ישראל חברים בשעת הרגל, ואף עמי הארץ נאמנים אז על יינם ואל שמנם, ומפני זה הרשות לחבר ועם הארץ לאכול יחד לחם ולהיות יחד מסעודת מרעים, ועל זה תגדל האהבה ויתחברו הלבבות זה לזה